Kulturno-povijesni spomenici grada Labina

Šverko, Albert

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:457823

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

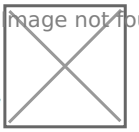
Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

Repository / Repozitorij:

Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FAKULTET ZA INTERDISCIPLINARNE, TALIJANSKE I KULTUROLOŠKE STUDIJE
PREDDIPLOMSKI STUDIJ KULTURE I TURIZMA

ALBERT ŠVERKO

KULTURNO-POVIJESNI SPOMENICI GRADA LABINA

Završni rad

Pula, rujan 2019.

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
FAKULTET ZA INTERDISCIPLINARNE, TALIJANSKE I KULTUROLOŠKE STUDIJE
PREDDIPLOMSKI STUDIJ KULTURE I TURIZMA

ALBERT ŠVERKO

KULTURNO-POVIJESNI SPOMENICI GRADA LABINA

Završni rad

JMBAG: 2424001718, izvanredni student

Studijski smjer: preddiplomski studij kulture i turizma

Predmet: Kulturno-povijesni spomenici

Znanstveno područje: humanističke znanosti
Znanstveno polje: povijest
Znanstvena grana: nacionalna povijest
Mentor: prof.dr.sc. Slaven Bertoša

Pula, rujan 2019.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Albert Šverko, kandidat za prvostupnika Kulture i turizma, ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

_____

U Puli, 25. rujan, 2019. godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Albert Šverko dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „Kulturno-povijesni spomenici grada Labina“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.
Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 25. rujan, 2019. godine

Potpis

_____

Sažetak

Tema Završnog rada je Kulturno-povijesni spomenici grada Labina. Zbog velikog bogatstva kulturno-povijesnih objekata i ostavštine grada Labina i Labinštine, ovaj Završni rad usredotočen je na glavne i najznačajnije spomenike u starom Labinu tj. na one spomenike koji se nalaze unutar gradskih zidina, (osim Gradske lože), kao što su palače, crkve, te objekti javne namjene, u vremenu kulturom bogate vladavine Mletačke Republike.

Također inspiracija za ovu temu Završnog rada je potekla iz toga što je Labin grad u kojem je svoje djetinjstvo i mladost proveo moj otac, a za kojeg me vežu tek uspomene, te mi je to bila prilika kako bih se bolje upoznao i s vlastitim korijenima.

Ključne riječi: Labin**,** kulturno-povijesni, Mletačka Republika

Abstract

The teme of the final work is The Cultural and Historical Monuments of the Town of Labin.

Due to the greath wealth of cultural and historical buildings and the legacy of the town of Labin and its surroundings, this work focuses of the main monuments located within the city walls such as palaces, churches and objects of public use in a time of culture rich in The Venetian Republic rule.

Also, the inspiration for this theme came from the fact that Labin is a city where my father spent his childhood and youth, to whom I am only bound by memories.

This was also an opportunity for me to get to know my roots better.

Keywords: Labin, cultural and historical, The Venetian Republic.

Sažetak pregledala: Rozana Cerin Šverko, dipl.uč. RN s pojačanim predmetom EJ, mentorica (Osnovna škola Monte Zaro, Pula)

Sadržaj

1. Uvod 1
2. Općenito o gradskim ložama 4
2.1. Gradska loža u Labinu 4
3. Općenito o gradskim zidinama 5
3.1. Zidine grada Labina 6
4. Palače 9
4.1. Podestatova palača 9
4.2. Palača Francovich 10
4.3. Palača Negri 11
4.4. Palača Battiala Lazzarini 12
4.5. Palača Scampicchio 14
5. Župna crkva Rođenja Blažene Djevice Marije 15
6. Zvonik s ostacima crkve svetog Justa 16
7. Crkva svetog Stjepana 17
8. Crkva svete Marije od Karmela 18
9. Malo kazalište – Teatrino 19
10. Zaključak 21
Literatura 22

1. Uvod

Slikoviti stari grad Labin zajedno s okolicom, nalazi se na malom poluotoku, dugom 23 i širokom 13 km, smješten visoko na brežuljku 315 n/m, te 2700m od mora, između rijeke Raše i Raškog kanala na jugu, na istoku omeđen Kvarnerom, na zapadu Čepićkim poljem, te na sjeveru Plominskim zaljevom s dubokom šumovitom dolinom. To je tijekom povijesti predstavljalo strateški povoljan položaj u obrani od neprijateljskih napada, jer se s tog područja moglo nadzirati cijelo kopneno i pomorsko područje jugoistočne Istre.[1]

Prvi povijesni izvor koji spominje Labin je antički pisac Artemidor iz Efeza u drugom stoljeću pr. Kr. .[2] U antičko se doba Labin navodi imenom Albona ili Alvona, a nakon mirovnog sporazuma s Italijom 1947. godine Albona službeno postaje Labin. Sa sigurnošću znamo da je grad Labin naseljen još od brončanoga doba, oko 2000 g. pr. Kr. u naseobinama poznatim pod imenom kasteljeri. Ostaci jedne od takvih naseobina kasteljera iz brončanog doba, Kunci, nalaze se u neposrednoj blizini Labina. Njegovo staro ime Albona ili Alvona je ilirsko-keltskog podrijetla, a izgledno je da su ga Kelti osnovali u VI. stoljeću pr. Kr. na mjestu negdašnje gradine, iako neki povjesničari spominju da su to mjesto utvrdili Iliri još u XI. stoljeću pr. Kr. Prema povjesničarima Albona na keltskom jeziku znači „grad na brdu“, odnosno „visoko naselje“.

Liburnima je naseljen u I. tisućljeću pr. Kr., a pod rimsku upravu dolazi u 1. st. pr. Kr, dok kasnije, nakon pada Zapadnog rimskog carstva Labinom vladaju Goti, Bizant, Langobardi, Franačka država, a nakon njih je grad u posjedu njemačkih feudalaca.

Povijest Labina odavno je prepoznata kao važno vrelo za shvaćanje prošlosti Istarskoga poluotoka. Prvi cjeloviti tekst o povijesti i aktualnostima grada napisao je poznati labinski ljekarnik Bartolomeo Giorgini još u 18. stoljeću pod naslovom *Povijesni pregled Labina i okolice,* Labin: Mathias Flacius, 2010. (1731.) koje je nezaobilazno štivo u shvaćanju prošlosti Labina. Među važnijim kroničarima ovoga

[1] Usp. Stemberger H., (1983.), *Labinska povijesna kronika, povijesne skice Kožljaka – Čepića – Kršana – Šumbera*, Labin: Radničko sveučilište – Narodni muzej Labin, 1983., str. 8; Giorgini B., (2010.), *Povijesni pregled Labina i okolice,* Labin: Mathias Flacius, str. 25

[2] Usp. Milevoj M., (1999.), *Labin tragom vjekova,* Labin: Matthias Flacius, str.7 .

područja ističu se Richard Francis Burton[3] i Tomaso Luciani[4]. Važan je i izvor, za shvaćanje prošlosti grada, djelo Hermana Stembergera *Labinska povijesna kronika*, *povijesne skice Kožljaka – Čepića – Kršana – Šumbera*, Labin: Radničko sveučilište– Narodni muzej Labin, 1983. Nadalje, u novije vrijeme prošlost grada privlačila je mnoge znanstvenike što je rezultiralo znanstveno-stručnim skupom *Labinski kulturno-povijesni susreti* koji se održava od 2017., a vodi ga sveučilišni profesor dr. sc. Slaven Bertoša, također i glavni urednik pripadajućeg zbornika radova.[5]

Slijedi vladavina akvilejskih patrijarha i donošenje općinskog statuta 1341. godine. Grad Labin kao glavni grad akvilejske Istre s vlastitom autonomijom doživio je pravi graditeljski procvat, pa je grad funkcionirao kao kaštel zaštićen zidinama i kulama izgrađen od kamena sa srednjovjekovnom urbanom strukturom, koji je unutar svojih zidina bio podijeljen na Goricu, Dolicu i Kranj te se bilježi porast stanovništva. Od 1420. do 1797. godine Labin je pod vlašću Mletačke Republike (tzv. Serenissima). Ovo je razdoblje obilježeno čestim društvenim i političkim previranjima, a istaknuti događaj bio je Uskočki rat. (Uskočki rat službeno je trajao od 1615. do 1617., odnosno u Istri do 1618., i nije bio u sklopu ratova). Napad Uskoka na Labin zbio se 1599., ali bez uspjeha, nakon čega su Uskoci krenuli u opsadu Plomina. Iako je gradu podignut položaj, njemu se vrlo brzo ograničava autonomija, jer je Venecija bila dominantna sila što se osjeća osobito na polju umjetnosti. Grad se širi izvan svojih novoobnovljenih monumentalnih renesansnih zidina, a kao novo upravno središte izgrađen je barokni trg nazvan Crć s većim brojem javnih objekata na kojemu se odvijao javni i komunalni život zajednice.[6]

---

[3] Burton R.F., (2003.), poznati je putopisac, povjesničar, istraživač, arheolog i britanski konzul u Trstu koji je u 19. stoljeću istraživao prapovijesne gradine istarski poluotok, a svoja zapažanja objavio je u *Notes on the Castellieri or Prehistoric Ruins of the Istrian Peninsula,* London:Anthropologia Society, 1874. i *More Castellieri*/*Bilješke o Istri*, Labin; Mathias Flacius.

[4] Luciani T., (2012.), najpoznatiji labinski gradonačelnik iz 19. stoljeća, napisao je 1879. godine djelo *Albona, studi storico – etnografici*"/ *Labin: Povijesno – etnografska studija*, Labin: Mathias Flacius.

[5] Od 2017. godine Grad Labin i Narodni muzej Labin organizatori su znanstveno – stručnog skupa o Labinu i Labinštini, a rezultati toga skupa objavljeni su u Zborniku radova *1. Labinski kulturno – povijesni susreti*, (ur.) Bertoša S., (2017.) Labin,.

[6] O povijesti Labina usp. Stemberger H.(2010.) , *nav. dj.*, 1983., 11. – 15.; Giorgini B., (1997.), *nav. dj.*, str. 35. – 53.; O arhitekturi u Istri usp. Mohorovičić A., (1997.) , *Utvrđeni gradovi i kašteli sjevernog Jadrana*, Rijeka: Izdavački centar Rijeka, str. 29– 132.; Mohorovičić A., (1993.), *Istra*, Zagreb:

Nakon pada Serenissime vlast u Labinu preuzima Austrija, zatim 1806. francuska uprava, ali nakratko, jer na vlast 1813. godine ponovno dolazi Austrija. Pod austrijskom vladavinom izgrađene su ceste prema Plominu, Pazinu, Čepiću, Lupoglavu, Rijeci, Puli i sv. Lovreču, uvedena je gradska rasvjeta, stanovništvo se bavilo poljoprivredom i stočarstvom, a započinje i razdoblje intenzivnije organizirane eksploatacije ugljena. Prvi svjetski rat označio je kraj ovom periodu.[7] Slijedi razdoblje talijanske okupacije i prisilne talijanizacije naroda, razvoj rudarstva i štrajkovi te ustanak rudara protiv fašističke represivne politike poznat kao Labinska republika.[8]

U razdoblju između dva rata gradi se podno brežuljka staroga grada Labina novi rudarski dio grada Podlabin u skladu s Mussolinijevim planovima urbanizacije koja prihvaća nove mogućnosti i materijale, a grade se kuće namijenjene stanovanju rukovodnog, nadzornog i radnog osoblja.[9] Nezadovoljstvo fašističkim režimom kulminiralo je za vrijeme drugog svjetskog rata kada se u Labinu organizira narodnooslobodilačka organizacija pod vodstvom Komunističke partije Hrvatske koja je za cilj imala pripojenje Istre s maticom zemlje.[10]

Po oslobođenju, u Istri nastupa razdoblje socijalističkoga političkoga režima sve do raspada Jugoslavije 1991. godine i proglašenja neovisne Republike Hrvatske.[11]

Laurana., str. 34. – 40.; Pelc M., (2007.), *Renesansa – Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*,Zagreb: Naklada Ljevak, 2007., str. 46. – 51.; Matejčić R., (1982.) *Barok u Istri i Hrvatskom primorju*, u: Barok u Hrvatskoj, Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, str. 387. – 413.; Mohorovičić A.(1992.), *Graditeljstvo u Hrvatskoj,* Zagreb: Školska knjiga,., str. 137.

[7] Usp. Dukovski D., (1983). , *Istra – Kratka povijest dugoga trajanja,* Pula: Istarski ogranak Društva hrvatskih književnika, str. 20. – 164.; Stemberger H. (2004.), *nav. dj*., str. 40. – 63.

[8] Labinska republika (2. ožujka 1921. – 8. travnja 1921.) simbol je snažnog otpora rudara u borbi protiv fašizma. Usp. Buršić H. (2011.), *Od ropstva do slobode: Istra 1918 – 1945., male bilješke o velikom putu*, Pula: C.A.S.H. – Histria Croatica, str. 27. – 30.

[9] Usp. Radović Mahečić D. (2007.), *Avangardne tendencije u hrvatskoj umjetnosti*, Zagreb: Galerija Klovićevi dvori, str. 107.; Vorano T., (1997.), *Četiri stoljeća rudarenja u Istri,* Labin: Istarski ugljenokopi Tupljak, str. 97. – 98.

[10] Usp. Buršić H. (1980.), *Općina Labin u NOB-u 1941. – 1943*., u: Radnički pokret i NOB općine Labin, Rijeka, str. 157.

[11] Usp. Darko Dukovski D. (2004.), *nav. dj.*, str. 218. – 223.

2. Općenito o gradskim ložama

Gradska loža, građevina javne namjene, bitan element urbaniteta istarskih gradskih naselja. Građena je kao natkriveni prostor s jednostrešnim ili dvostrešnim krovištem oslonjenim na arkade, kolonade ili puni zid. U njoj se zaključuju poslovi i objavljuju važne odluke gradske uprave, a u nedostatku sudnice obavljaju se i sudski poslovi (javna saslušanja, pomirbe, presude i sl.). U širem smislu, loža je svaki prostor u kojem se ostvaruje izravni kontakt građana i vlasti.

2.1. Gradska loža u Labinu

U 16. stoljeću jedini objekti koji su se nalazili izvan zidina grada Labina bili su gradska loža, crkvice sv. Marinele i sv. Sergija s grobljima, te tri štale koje su pripadale obiteljima Negri, Scampicchio i Dragogna. Gradska loža je izgrađena sredinom 16. stoljeća, oko 1550.g., a popločana 1662.g. Iako se tvrdilo da ju je sagradilo nekoliko obitelji samo za svoje potrebe, sagrađena je na trošak čitave zajednice. Loža je oduvijek bila javni objekt sa višestrukom namjenom i mjesto mnogih događanja. Dok nešto kasnije nije bila izgrađena Podestatova palača, u loži se sastajalo općinsko vijeće, održavale su se javne dražbe, čitani su gradski proglasi, tu se sudilo te su čitane presude.[12]

Također su pod ložom pravnici primali svoje stranke i sastavljali ženidbene i druge ugovore. Druga njena namjena je bila ona «pučka», odnosno loža je služila kao tržnica i ribarnica, ispod lože se trgovalo, pod njenim krovom su održavani sajmovi i razne pučke fešte, plesalo se svake nedjelje i u sajmenim danima. Služila je i putnicima da se sklone pred kišom , a pošto još nije bila izgrađena kavana na trgu pod ložom se i kockalo i kartalo. Nekada je na zidu lože bio je naslikan mletački lav u *fresco* tehnici, ali je freska s godinama propala.

Godine 1932. loža je obnovljena pa uz novi krov, dobiva i lapidarij s rimskim i srednjovjekovnim natpisima te grbovima poznatih labinskih obitelji. Prilikom kasnije obnove lože 60–ih godina 20. stoljeća (zbog gorskih udara) rimski natpisi su

[12] http://www.labin.hr/labinske-znamenitosti-gradska-loza (17. rujan, 2019.)

preneseni u Narodni muzej, a srednjovjekovni u atrij palače Frankovich. Dio kamenih reljefa (grbova) kasnije je vraćen na staro mjesto.[13]

Gradska loža

Izvor: vlastiti izvor (06. rujan, 2019.)

3. Općenito o gradskim zidinama

Gradske zidine su općenito prošireni fortifikacijski obruč oko centra naseljenog mjesta. Kao i kod drugih utvrda, bitno je razlikovati dvije glavne vrste zidova: one izgrađene prije uvođenja oružja, i one koje su služile za obranu od novih vrsta oružja, prateći načela moderne fortifikacije.

Ovisno o važnosti grada, gradske zidine mogle su se znatno razlikovati; od jednostavnog nasipa, do prestižnih zidina poligonalnog oblika koje osim pružanja solidne zaštite predstavlja i eksplicitan način predstavljanja moći i bogatstva grada.

[13] Usp. Milevoj M. (1999.) , *Labin tragom vjekova,* Labin: Matthias Flacius., str. 77 .

Također ubrzani razvoj grada uvjetovao je izgradnju više redova koncentričnih zidina.

Razvitkom načela izgradnje moderne arhitekture fortifikacijskog sustava stvorio se problem prilagodbe starih (antičkih ili nekih kasnijih razdoblja) novim modernim zahtjevima stjenki zidina; problem je bio težak jer su zidine često bile okružene ogromnim i krivudavim putem, ustanovljenim najčešće zbog prirodnog položaja obrane mjesta, koji nije mogao biti prilagođen bez zahtjevnih i skupih radova.[14]

3.1. Zidine grada Labina

Do kraja 19. stoljeća grad Labin činile su građevine unutar gradskih zidina. Ove do danas sačuvane zidine izgrađene su u 16. stoljeću, a prve zidine za zaštitu grada i njegovih stanovnika podignuli su još Kelti. Kako se grad širio, tako su se gradile i nove zidine. U 15. stoljeću zidine su išle duž palača Lius, Manzini i Negri (današnja ulica Giuseppine Martinuzzi) do glavnih vrata koja su se tada nalazila na Starom trgu (do 1438. godine.), dalje do Uskočkih vrata. Nekada se u sklopu zidina nalazilo šest obrambenih kula kružnog oblika, a do danas je sačuvana samo jedna, Torjon, na samom ulazu na starogradski trg. Kula Torjon je izgrađena 1617. godine nakon napada Uskoka. Dva topa iz razdoblja austrijske vlasti na Torjon su postavljena dolaskom Italije, a skinuta nakon II. svjetskog rata. Sredinom 90–ih godina 20. stoljeća jedan top je ponovno vraćen.[15]

Potporni zidovi s istočne strane starogradske jezgre počeli su se graditi krajem 19. stoljeća. Gradilo se u nekoliko faza s prekidima, dio po dio zida pa je gradnja trajala skoro 40 godina. Gradnjom ovog dijela zida nastao je trg San Marco s fontanom podignutom 1937. godine. Zid je saniran 2003. godine kada je obnovljena i fontana. Gradske zidine počinjale su i završavale glavnim gradskim vratima. Od 1589. godine to su barokna vrata svetog Flora, a zovu se po svetom Floru jer se iznad vrata nalazila gotička kapela posvećena svetom Floru.

[14] Šverko A. (2013.), *Gradske zidine,* seminarski rad, Kolegij: Kulturno-povijesni spomenici, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Odjel za Ekonomiju i turizam „Dr, Mijo Mirković“, str. 1 .
[15] http://www.labin.hr/labinske-znamenitosti-gradske-zidine-i-vrata (16. rujan, 2019.)

Unutrašnji dio vrata datira iz još 1437. godine, dok je vanjski reprezentativni dio dovršen 1646. Bočne su strane komponirane od širokih, nabreklih kamenih kvadara, koji se ritmično smjenjuju s manjim, uvučenim, pravilno sječenim kvadrima. Vrata završavaju s trokutastim zabatom u kojemu je smješten venecijanski lav. Po svojim značajkama ovaj je spomenik blizak arhitekturi XVI. stoljeća, ali po svojem izraženom izgledu odiše već duhom ranog baroka.[16]

Iznad vrata se ističe simbol Mletačke Republike i njene vlasti, mletački lav koji drži otvorenu knjigu (legenda kaže: otvorena knjiga u lavljim šapama znači da se grad predao u vlast Venecije bez rata i borbe, a ako lav ima zatvorenu knjigu, znači da se vodila bitka za osvajanje grada). Pokraj natpisa smjestio se srednjovjekovni grb grada Labina, s crvenim križem na srebrnom polju, koji je i današnji službeni gradski grb.

Nekada su se gradska vrata noću zatvarala, a nadgledala su ih dva stražara.

Gradske zidine iz razdoblja Mletačke vladavine

Izvor: vlastiti izvor (06. rujan, 2019.)

[16] Travirka A. (2001.), *Istra,* Znanstvena knjižnica u Zadru, Forum, str. 125 .

Gradske zidine iz razdoblja Srednjeg vijeka

Izvor: vlastiti izvor (06. rujan, 2019.)

Velika gradska vrata, Porta San Fior

Izvor: vlastiti izvor (06. rujan, 2019.)

4. Palače

U osnovnom značenju, palača je raskošna gradska rezidencija suverena, feudalca, patricija, i u tom smislu sinonim za dvor. U srednjem vijeku rezidencije feudalaca bili su utvrđeni gradovi, burgovi. Iz palače se, od renesanse nadalje, razvija tip palače koja se od burga razlikuje po tome što nije utvrđena, a od dvorca po tome što je izgrađena unutar urbanističkoga kompleksa i nije povezana u jedinstven sklop s nizom gospodarskih zgrada, karakterističnih za dvorac kao središte feudalnoga posjeda.[17]

4.1. Podestatova palača

Unutar labinske starogradske jezgre, smjestio se mali srednjovjekovni trg, Stari trg, na kojem se sijeku sve uličice starog grada. Do 1438. godine tu su se nalazila glavna gradska vrata, a od 1589. godine to postaju vrata svetog Flora. Na Starom trgu dominira velika zgrada, poznata pod nazivom Podestatova palača. Podestat (tal. *podestà*) je naziv koji se daje određenim visokim službenicima u mnogim talijanskim gradovima od kasnog srednjeg vijeka, a uglavnom predstavlja glavnog magistrata grada ili lokalnog administratora, predstavnika vlasti, odnosno gradonačelnika.[18]

Labinska Podestatova palača sagrađena je 1555. godine. Palača je građena u renesansnom stilu i svojom monumentalnošću je bila simbol moći Venecije.[19] Jedini preostali renesansni element je trifora na istočnoj fasadi zgrade. Podestatova palača je bila sjedište podestata za Labin i Plomin, tu je bila smještena gradska uprava i sud, a u prizemlju je bio zatvor. Gradska uprava i vijeće bili su smješteni u ovoj zgradi sve do izgradnje zgrade Municipija na glavnom gradskom trgu 1900. godine, a i danas tu je sjedište Općinskog suda.

[17] http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=46179 (17. rujan, 2019.)
[18] http://www.labin.hr/labinske-znamenitosti-podestatova-palaca (16. rujan, 2019.)

Podestatova palača

Izvor: vlastiti izvor (06. rujan, 2019.)

4.2. Palača Francovich

Palača Francovich je barokna građevina iz 17.st., nastala na sjevernom gradskom bedemu. U sklopu palače sačuvana je pravokutna kula. Troetažna palača ima otvoreni atrij u prizemlju (danas lapidarij) i dvorište nad bedemom. Palača je smještena u uglu, na zavoju ulice, stoga je velika pažnja posvećena artikulaciji pročelja. Arhitektonskom koncepcijom i raščlambom pročelja slijedi venecijansku arhitektonsku tradiciju gradskih palača. Palača Francovich rodna je kuća Matije Vlačića Ilirika, velikana europske misli 16. stoljeća, tu se danas nalazi njegova Memorijalna zbirka.[20]

[19] Usp. Milevoj M, (1999.), *Labin tragom vjekova,* Labin: Matthias Flacius, str.79 .
[20] https://www.istria-culture.com/palaca-frankovic-vlacic-i71 (17. rujan, 2019.)

Kao svestrani filolog, teolog, povjesničar i znanstvenik, jedan je od najistaknutijih zagovornika protestantske reforme u Istri.

Palača Francovich

Izvor: vlastiti izvor (06. rujan, 2019.)

4.3. Palača Negri

Barokna palača Negri pripadala je istoimenoj obitelji koja se 1512. godine iz okolice Bergama doselila u Labin. Prvi pripadnik obitelji Negri koji se nastanio u Istri bio je Giovanni Antonio, bankar i poslovni čovjek, a obitelj je od samog dolaska uživala privilegije i naklonost mletačkih podestata posjedujući čak osam kuća u Labinu. Neko vrijeme je u njoj bila bolnica, zatim rodilište te škola.[21]

[21] https://www.istra.hr/hr/dozivljaji/kultura/istarska-graditeljska-bastina (17. rujan, 2019.)

Palača Negri

Izvor: vlastiti izvor (06. rujan, 2019.)

4.4. Palača Battiala Lazzarini

Battiala Lazzarini, jedna je od najbolje sačuvanih izvorno baroknih palača u Istri. Pročelje u prizemlju karakterizira robustan i monumentalan kameni portal, čiji su dovratnici građeni po shemi ritmičkog smjenjivanja jednog većeg i dva manja kamena kvadra. Nad vratima se kameni kvadri lepezasto šire formirajući luk. Ključni je kamen uvijen u obliku robusnog puža. Dva prozorska otvora što krase portal svojim su okvirima gotovo urasli u njega. Portal vodi u prizemni atrij zgrade, neka vrsta poslovnog prostora. Unutrašnji portal, od kojega vodi stubište na prvi kat, gotovo je jednako monumentalan. Nad atrijem se na prvom katu nalazi velika dvorana, salon koji se prema ulici otvara sa tri velika barokna prozorska otvora s polukružnim lukovima (tzv. "piano nobile"). Otvori su međusobno zbijeni da bi što više svjetla ušlo u reprezentativne prostorije. Zaglavlja prozorskih lukova završavaju robusno modeliranim ljudskim glavama. Ista se raščlanjenost ponavlja i na drugom katu, pa se palača Lazzarini ubraja među one raskošnije istarske svjetovne građevine na kojima se pojavljuje dvostruki „piano nobile“. Fasada pri vrhu završava trećim katom sasvim jednostavnim kvadratnim prozorima.

Vrlo izraženim i ponešto robusnim izgledom svoga pročelja, palača Lazzarini izrazito se nametnula okolnom prostoru, unatoč činjenici da je u njezinoj neposrednoj blizini nalazi veliki kameni volumen župne crkve Rođenja Blažene Djevice Marije.[22]

Zgrada privlači pažnju svojom veličinom i bogato ukrašenom fasadom crvenkaste boje sa plavim prozorima. Palaču je sagradila obitelj Battiala, dijelom u 17. stoljeću, a dijelom u 18. stoljeću, odnosno stariji dio je nastao oko 1630. godine, a fasada 1727. godine. Zgrada je temeljito sanirana i rekonstruirana od 1982. godine do 1994. godine. Površina palače je skoro 1000m^2, izduženo pravokutno krilo proteže se u smjeru istok – zapad, a na njega se nadovezuje središnji korpus u pravcu sjever – jug.

Nakon II. svjetskog rata palača je nacionalizirana. U njoj je otvoren najprije učenički internat koji je zatim pretvoren u stanove, a od 1960. godine u njoj je smješten Narodni muzej Labin.[23]

Palača Battiala Lazzarini

Izvor: Vlastiti izvor (06. rujan, 2019.)

[22] Travirka A. (2001.), *Istra,* Znanstvena knjižnica u Zadru, Forum, str. 126 .
[23] http://www.labin.hr/labinske-znamenitosti-palaca-battiala-lazzarini (16. rujan, 2019.)

4.5. Palača Scampicchio

Palača Scampicchio je renesansna palača sagrađena u 16. stoljeću, smještena pored župne crkve. Bila je u vlasništvu jedne od poznatijih gradskih obitelji iz čijih redova potječe cijeli niz intelektualaca i nekoliko gradonačelnika Labina (najpoznatiji je dr. Antonio Scampicchio). Obitelj je podrijetlom iz Rijeke, a labinski dio počinje s Matteom Scampicchio kojeg je Venecija postavila u Općinsko vijeće Grada Labina 1449. godine. Postali su jedna od najuglednijih labinskih obitelji, a bilo im je povjereno i čuvanje gradskog arhiva koji je bio pohranjen u njihovoj palači u Starom gradu. U palači su također čuvali zbirku geoloških rijetkosti ovog kraja.[24]

Obitelj Scampicchio je 1582. godine donirala dio svoje zemlje za širenje župne crkve, a zauzvrat su od pape Urbana VIII dobili dozvolu da svoju palaču u neposrednoj blizini crkve spoje s crkvom, odnosno da izgrade svoj privatni prolaz do crkve. Nekoliko stoljeća kasnije, 1735. godine, papa Klement XII je obnovio taj privilegij obitelji Scampicchio, ali pod uvjetom da na prolaz stave rešetku. Na fasadi palače još se može vidjeti prekrasan grb obitelji Scampicchio.[25]

Palača Scampicchio

Izvor: vlastiti izvor (06. rujan, 2019.)

[24] Usp. Milevoj M. (1999.), *Labin tragom vjekova,* Labin: Matthias Flacius, str.82 .
[25] http://www.labin.hr/labinske-znamenitosti-gradske-palace (16. rujan, 2019.)

5. Župna crkva Rođenja Blažene Djevice Marije

Unutar starogradskih zidina, središnje mjesto zauzela je župna crkva Rođenja Blažene Djevice Marije. Trobrodna crkva je sagrađena 1336. godine na temeljima starije crkvice iz 11. stoljeća. Kroz svoju povijest nebrojeno je puta obnavljana i proširivana. Prvi put 1582. godine kada je dobila prezbiterij (dio crkve u kojem svećenik obavlja bogoslužje, i u kojem se nalazi glavni oltar). Zatim je obnavljano pročelje 1623., 1834., 1932., 1974. godine te posljednji put 1993. godine. Na pročelju crkve zamjećuje se prekrasna gotička rozeta, a ispod nje venecijanski lav, postavljen 1604. godine, kao simbol vlasti Mletačke Republike u Labinu. Na desnoj strani pročelja još se naziru zazidana gotička vrata. Godine 1688. godine također na pročelje se postavlja barokni kip senatora i borca protiv Turaka, Antonia Bollanija. Ovo poprsje se smatra jednim od najljepših primjera svjetovnog kiparstva Istre 17. stoljeća.[26]

U bogato ukrašenoj unutrašnjosti crkve Rođenja Blažene Djevice Marije nalazimo šest mramornih oltara, među kojima je oltar Preobraženja iz 18. stoljeća na kojem se nalazi urna s relikvijama svetog Justa prenijetih 1664. godine iz Rima. Na glavnom oltaru iz 1832. godine zamjećujemo likove Blažene Djevice Marije, Svete Paoline te svetaca Justa, Sergeja, Julijana, Tome i Jakova. Autor glavnog oltara je Natale Schiavone, podrijetlom iz Dalmacije. Na desnom oltaru Majke Božje Karmelske značajna je slika iz 17. stoljeća koja se pripisuje talijanskom slikaru Jacopu Negritiju (ili Palma Mlađi). Autor slike „Križni put“ je labinski slikar Valentin Lukas iz 19. stoljeća. Zanimljivo je da zvonik izgrađen u 17. stoljeću (1623. godine) je prilično udaljen od crkve Rođenja Blažene Djevice Marije.

[26] http://www.labin.hr/labinske-znamenitosti-zupna-crkva-rodenja-blazene-djevice-marije (17. rujan, 2019.)

Sagrađen je na mjestu najstarije labinske crkve, porušene crkve svetog Justa od koje je danas ostao samo zid.

Župna crkva Rođenja Blažene Djevice Marije

Izvor: vlastiti izvor (06. rujan, 2019.)

6. Zvonik s ostacima crkve svetog Justa

Zvonik crkve Rođenja Blažene Djevice Marije obnovljen je na ostacima crkve 1623. nakon velikog požara na mjestu gdje se nalazila crkva svetog Justa, najstarije labinsko zdanje. Crkva je vjerojatno izgrađena krajem VI. stoljeća. Za vrijeme seobe naroda 611. je srušena i zapaljena, a obnovljena je u IX. stoljeću. Danas su od nje ostali tek grubi kameni zidovi i dva uska prozora. Zvonik je oko pedeset metara udaljen od crkve, visok 33 metra i najviša je točka u starom gradu.[27]

[27] Usp. Milevoj M., (1999.), *Labin tragom vjekova,* Labin: Matthias Flacius, str. 89 .

Zvonik s ostacima crkve svetog Justa

Izvor: vlastiti izvor (06. rujan, 2019.)

Ostaci crkve svetog Justa (pogled sa zvonika)

Izvor: Vlastiti izvor (06. rujan, 2019.)

7. Crkva svetog Stjepana

Između župne crkve Rođenja Blažene Djevice Marije i palače Battiala Lazzarini smjestila se crkva svetog Stjepana sagrađena u 17. stoljeću, tvoreći splet predivnih trgova i ulica.[28] To je mala barokna crkva, vjerojatno izgrađena na mjestu starije romaničke crkve također posvećene svetom Stjepanu. Odlikuje se lijepim i skladnim baroknim pročeljem.

[28] Ibid str. 86 .

Unutar crkve nalaze se grobovi poznatijih labinskih ličnosti. Za vrijeme crkvenih i državnih blagdana crkva je kićena lovorovim vijencima. Crkva je preuređena 1991. godine te se danas najčešće koristi kao galerijski prostor.[29]

Crkva svetog Stjepana

Izvor: vlastiti izvor (06. rujan, 2019.)

8. Crkva svete Marije od Karmela

U ulici Giussepine Martinuzzi nalazi se crkva svete Marije od Karmela izgrađena 1615. godine, poznatija kao Gospa od Karmela. Crkva je prvi put obnovljena 1867. godine u klasicističkom stilu i tada dobiva pročelje u svom današnjem obliku. Urušavanjem starog Labina, posebno tog dijela grada, sličnu sudbinu doživljava i ta crkvica. Sredinom osamdesetih se obnavlja krov, a desetak godina kasnije poduzetni labinski slikar i galerist Vinko Šaina, uz pomoć Općine uređuje je u prestižnu likovnu galeriju Alvona.

[29] http://www.labin.hr/labinske-znamenitosti-crkve-u-starom-gradu-labinu (17. rujan, 2019.)

U unutrašnjosti crkve još se nalazi drveni oltar, na kojem je pala talijanskog slikara Giovannija Cornera.[30]

Crkva svete Marije od Karmela

Izvor: vlastiti izvor (06. rujan, 2019.)

9. Malo kazalište – Teatrino

Malo kazalište ili Teatrino izgrađeno je na mjestu starog fontika, odnosno skladišta za žito.[31] Fontik ili skladište za žito izgrađen je 1539. godine, a služio je za čuvanje žita „za svaki slučaj“ kako bi se mogli podmiriti eventualni manjkovi ako bi se dogodila nerodna godina, suša ili rat. U slučaju potrebe seljaci su mogli posuditi žito u fontiku, a slijedeće godine imali su obvezu vratiti istu tu količinu žita u fontik.[32]

[30] http://www.labin.hr/labinske-znamenitosti-crkve-u-starom-gradu-labinu (17. rujan, 2019.)
[31] Usp. Milevoj M. (1999.), *Labin tragom vjekova,* Labin: Matthias Flacius, str. 80 .
[32] http://www.labin.hr/labinske-znamenitosti-malo-kazaliste (17. rujan, 2016.)

Godine 1844. počinje preuređenje nekadašnjeg skladišta žita i brašna u kazališnu dvoranu. Preuređenja Teatrina 1844. godine pomaže labinska Općina, ali i članovi kazališne družine na čelu koje je Tomaso Luciani. Prva kazališna družina u Labinu osnovana je 1840. godine, ali može se reći da su temelji kazališta postavljeni i ranije, početkom 19. stoljeća, kada je nekolicina labinske mladeži započela s održavanjem predstava koje su s vremenom dobivale sve veći broj gledatelja. Svečano otvorenje novog kazališta, imenovanog kazalište Borzatti de Loewenstern, izgrađenog u klasicističkom stilu (pročelje kazališta imitira pročelje grčkog hrama), održano je 26. prosinca 1844. godine.

Neko vrijeme kazalište je preuređeno u vojarnu namijenjenu za boravak vojnika, zatim u sportsku dvoranu te su navodno postojali planovi da se u njemu napravi javno kupalište, a za vrijeme rata služilo je kao skladište. U Malom kazalištu su se odigravale prve predstave nijemog filma u Labinu, sve do otvorenja novog modernog kina 1938. godine na današnjem usponu Alda Negrija. Nakon otvorenja kina stanovnici Labina kazališnu dvoranu prozivaju Malo kazalište ili Teatrino. Nakon II. svjetskog rata, 1958. godine Malo kazalište se obnavlja te od tada djeluje u sklopu Talijanske unije. Kazalište postaje mjesto mnogobrojnih kulturnih događanja. U Malom kazalištu posebno je zanimljiv njegov strop kojeg je 1893. godine dekorirao pulski umjetnik Giovanni Demori, a krajem 70 – ih godina 20. stoljeća restaurirao ga je labinski akademski slikar Eugen Kokot.

Malo kazalište - Teatrino

Izvor: vlastiti izvor (06. rujan, 2019.)

10. Zaključak

Labin se nalazi na važnoj cesti istarskih putova, od Pule kao najstarijeg grada istarskog poluotoka, prema Rijeci, negdje na sredini. Dobiva važnost između te dvije velike gradske točke. Prvenstveno zbog tri razloga koje je osiguravao. Na prvom mjestu sigurnost, za robu koja se prevozila od Venecije do Dubrovnika, zatim kao postojanje i dostupnost izvora vode i treće kao tržište. Jer kad je tržišta, onda je moguća zarada i stvaranje života.

Kulturno-povijesni spomenici su vidljivi znak važne uloge koju je Labin imao kroz svoju povijest. Labin je grad u kojem su se na vlasti izmjenjivale plemićke obitelji od kojih su neke i generacijama vladale. Važnost nam pokazuju i gradske zidine koje su izgrađene od čvrstih bedema kako bi sačuvale tako dragocjeni mir i kontinuitet života. Može se zaključiti da bitan preduvjet za izgradnju je blizina kamenoloma iznimno čvrstog kamena nedaleko Labina (u Presiki) od kojeg su izgrađene i palače plemenitih labinskih obitelji Scampicchio, Negri, Battiala, Francovich i drugih.

Monumentalne građevine, sakralnih i svjetovnih namjena svjedoče nam o vještini obrtnika i majstora, o njihovom znanju i umijeću, onih lokalnih ali i onih doseljenih iz bližih ili udaljenijih krajeva, kojih je u Labinu bilo mnogo.

Proučavanjem kulturno-povijesnih spomenika možemo saznati o načinu života, kulturi, tradiciji, političkim prilikama koje su postojale.

Labin od 1420. godine priznaje vlast Mletačke Republike, i od tada pa sve do 1797. godine će priznavati zastavu Svetog Marka, koja će u Labinu ostaviti neprocjenjivo blago kulturno-spomeničke ostavštine koja i danas plijeni pažnju i koja je nepresušan izvor divljenja. Ljepota koja nadahnjuje i ispunjava ponosom.

Literatura

1. *Labinski kulturno – povijesni susreti*, (2017.) Labin.
2. Buršić H., (1980.), *Općina Labin u NOB-u 1941. – 1943*., u: Radnički pokret i NOB općine Labin, Rijeka.
3. Burton R.F., (2003.), *Notes on the Castellieri or Prehistoric Ruins of the Istrian Peninsula,* London:Anthropologia Society, 1874. i *More Castellieri/Bilješke o Istri*, Labin; Mathias Flacius.
4. Dukovski D., (1983). , *Istra – Kratka povijest dugoga trajanja,* Pula: Istarski ogranak Društva hrvatskih književnika.
5. http://www.enciklopedija.hr (17. rujan, 2019.) .
6. Giorgini B., (2010.), *Povijesni pregled Labina i okolice,* Labin: Mathias Flacius.
7. https://www.istria-culture.com (17. rujan, 2019.) .
8. https://www.istra.hr (17. rujan, 2019.) .
9. http://www.labin.hr/labinske-znamenitosti (17. rujan, 2019.) .
10. *Labinski kulturno – povijesni susreti* (2017.), sv. 1., Labin
11. Luciani T., (2012.), *Albona, studi storico – etnografici/ Labin: Povijesno – etnografska studija*, Labin: Mathias Flacius.
12. Matejčić R., (1982.) *Barok u Istri i Hrvatskom primorju*, u: Barok u Hrvatskoj, Zagreb: Sveučilišna naklada Liber.
13. Milevoj M., (1999.), *Labin tragom vjekova,* Labin: Matthias Flacius.
14. Mohorovičić A., (1997.) , *Utvrđeni gradovi i kašteli sjevernog Jadrana*, Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
15. Pelc M., (2007.), *Renesansa – Povijest umjetnosti u Hrvatskoj*, Zagreb: Naklada Ljevak.
16. Radović Mahečić D., (2007.), *Avangardne tendencije u hrvatskoj umjetnosti*, Zagreb: Galerija Klovićevi dvori.
17. Stemberger H. (1983.), *Labinska povijesna kronika, povijesne skice Kožljaka – Čepića – Kršana – Šumbera*, Labin: Radničko sveučilište – Narodni muzej Labin.
18. Travirka A. (2001.), *Istra,* Znanstvena knjižnica u Zadru, Forum
19. Vorano T. (1997.), *Četiri stoljeća rudarenja u Istri,* Labin: Istarski ugljenokopi Tupljak.